вихователя. Старші дошкільники, спираючись на серії ілюстрацій, мають відтворювати події казки в тій послідовності, в якій вони сприймали текст.

У процесі роботи з серіями ілюстрацій ефективним є прийом колективного складання розповіді за змістом казки: вихователь ініціює початок розповіді, а діти продовжують її, керуючись змістом послідовності зображень. Цей метод сприяє розвитку зв'язного мовлення, формуванню послідовності мислення та творчої уяви дошкільників.

Отже, використання методичних прийомів у процесі складання розповідей за ілюстраціями є ефективним засобом розвитку зв'язного мовлення старших дошкільників. Завдяки цій діяльності діти формують уміння виділяти головне, встановлювати логічні зв'язки між подіями та деталями, розвивають образне мислення, уяву та творчу активність. Ілюстрація виступає важливим стимулом для вербалізації змісту, сприяє поглибленому розумінню літературного твору та формує навички послідовного, логічного переказу. Застосування цілеспрямованих методичних прийомів під час роботи з ілюстраціями дозволяє вихователям забезпечити системний розвиток мовленнєвої компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Білан О.І. Розповідання за ілюстраціями в дошкільних навчальних закладах. Львів: Аверс, 2003. 80 с.

2. Білан О.І. Художньо-мовленнєва діяльність дітей старшого дошкільного віку. Львів: Проман, 2007. 64 с.

3. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови: підручник. Київ: Вища шк., 2007. 542 с.

4. Колеснік К., Комарівська Н., Карук І., Пахальчук Н. Розвиток зв'язного мовлення старших дошкільників засобами театралізації. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти. Вип*.17(2). Слов'янськ, 2022. С. 104-115.

5. Кривошея Т. М., Колеснік К. А., Карук І. В., Похила С. С. Мовленнєвий розвиток дітей дошкільного віку засобами художньої картини: інтеграція мовленнєвої та образотворчої діяльностей. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців:* методологія, теорія, досвід, проблеми: збірник наукових праць. Вінниця: ТОВ «Друк плюс», 2024. Вип. 71. С. 82-90.

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Олена Колосова, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

INNOVATIVE APPROACHES TO DEVELOPING SOCIAL AND CIVIC COMPETENCE IN CHILDREN OF UPPER PRE-SCHOOL AGE

Olena Kolosova, Candidate of Pedagogy, Associate Professor
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

Анотація. У статті висвітлено проблему формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку в умовах сучасних суспільних трансформацій. Проаналізовано наукові підходи до розуміння сутності соціально-громадянської компетентності як інтегративної характеристики особистості дошкільника, що охоплює знання про соціальне середовище, моральні цінності, навички взаємодії, відповідальну поведінку та громадянську активність. Розкрито потенціал інноваційних підходів до формування зазначеної компетентності, зокрема сюжетно-рольових ігор,

проєктної діяльності, інтерактивних технологій, навчання у співпраці, емоційно-ціннісного підходу, технології доброчинності, STREAM-підходу, LEGO-технологій і цифрових освітніх ресурсів. Наведено приклади їх практичного застосування в освітньому процесі закладів дошкільної освіти. Обґрунтовано, що впровадження інноваційних педагогічних технологій сприяє розвитку соціальної активності, емпатії, комунікативних умінь, відповідальності та готовності дітей до конструктивної взаємодії в суспільстві. Зроблено висновок про доцільність комплексного використання сучасних освітніх підходів для забезпечення успішної соціалізації та громадянського становлення дітей старшого дошкільного віку.

Ключові слова: соціально-громадянська компетентність, діти старшого дошкільного віку, інноваційні підходи, соціалізація, проєктна діяльність, інтерактивні технології, навчання у співпраці, технологія доброчинності, STREAM-підхід, LEGO-технологія, цифрові освітні ресурси.

Abstract. This article examines the issue of developing social and civic competence in children of senior pre-school age against the backdrop of contemporary social transformations. It analyses academic approaches to understanding the essence of social and civic competence as an integrative characteristic of a pre-schooler's personality, encompassing knowledge of the social environment, moral values, interpersonal skills, responsible behaviour and civic engagement. The potential of innovative approaches to developing this competence is explored, in particular role-play, project-based learning, interactive technologies, collaborative learning, the emotional-values approach, the charity approach, the STREAM approach, LEGO-based learning and digital educational resources. Examples of their practical application in the educational process of pre-school institutions are provided. It is argued that the introduction of innovative pedagogical technologies contributes to the development of social engagement, empathy, communication skills, responsibility and children's readiness for constructive interaction within society. It is concluded that the comprehensive use of modern educational approaches is essential for ensuring the successful socialisation and civic development of children in the upper pre-school age group.

Keywords: social and civic competence, older pre-school children, innovative approaches, socialisation, project-based learning, interactive technologies, collaborative learning, the technology of kindness, the STREAM approach, LEGO technology, digital educational resources.

Сучасні суспільні трансформації, процеси демократизації та євроінтеграції актуалізують проблему формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку як важливої складової їхнього особистісного розвитку.

У науковій літературі проблема формування соціально-громадянської компетентності дітей дошкільного віку є предметом дослідження багатьох українських і зарубіжних учених. Так, І. Бех підкреслює ціннісний вимір громадянського становлення дитини, наголошуючи, що основою компетентності є формування моральних норм, відповідальності та емоційно-ціннісного ставлення до себе й інших [3]. О. Кононко розглядає соціально-громадянський розвиток як процес соціалізації дитини, у якому провідну роль відіграє досвід взаємодії з дорослими та однолітками, а також формування базових соціальних умінь і навичок поведінки в суспільстві [6]. Т. Поніманська акцентує увагу на ролі дошкільного закладу у формуванні первинних громадянських уявлень, підкреслюючи значення гри як провідного виду діяльності [7]. Н. Гавриш досліджує мовленнєвий аспект соціалізації дітей, доводячи, що саме комунікативна діяльність забезпечує становлення соціальної компетентності та здатності до конструктивної взаємодії [4]. Л. Артемова розкриває потенціал ігрової діяльності як засобу формування соціального досвіду, наголошуючи на ефективності сюжетно-рольових ігор у моделюванні соціальних відносин [1]. У зарубіжній педагогіці Е. Еріксон пов'язує становлення соціальної компетентності з розвитком базової довіри та ініціативності в дитячому віці, а Л. Виготський підкреслює соціальну природу розвитку дитини та визначальну роль спілкування у формуванні вищих психічних функцій [8]. Таким чином, науковці одностайно підкреслюють, що соціально-громадянська компетентність

формується в процесі активної соціальної взаємодії, ігрової діяльності та ціннісного виховання в дошкільному віці.

Дошкільний вік є сенситивним періодом для становлення базових ціннісних орієнтацій, моральних норм поведінки, навичок соціальної взаємодії та первинного усвідомлення себе як члена суспільства. Соціально-громадянська компетентність у дітей дошкільного віку розглядається як інтегративне утворення, що включає систему знань про себе та інших, елементарні уявлення про права й обов'язки, здатність до співпраці, емпатії, відповідальної поведінки та дотримання соціальних норм. Її формування передбачає створення відповідного освітнього середовища, яке забезпечує активну участь дитини в соціальних взаємодіях.

Ефективність формування соціально-громадянської компетентності значною мірою залежить від впровадження інноваційних підходів, серед яких провідне місце посідають ігрові, проєктні та інтерактивні технології навчання тощо. Вони забезпечують залучення дітей до практичного досвіду соціальної поведінки, моделювання життєвих ситуацій та розвитку морально-етичних орієнтацій.

Значний потенціал мають сюжетно-рольові ігри, які дозволяють дітям відтворювати соціальні ролі та правила поведінки в суспільстві. Наприклад, ігри «Сім'я», «Магазин», «Пошта», «Поліція допомагає» сприяють формуванню уявлень про соціальні функції дорослих, розвиток відповідальності та взаємодопомоги.

Проєктна діяльність виступає ефективним засобом залучення дітей до колективної роботи та формування громадянської активності. Наприклад, проєкт «Моє рідне місто/село» передбачає ознайомлення дітей із культурними та історичними об'єктами, формування почуття приналежності до своєї громади та поваги до її традицій. Проєкт «Моя родина» передбачає ознайомлення дітей із поняттям сім'ї як базової соціальної спільноти, усвідомлення родинних зв'язків, ролей та обов'язків кожного члена родини. У межах проєкту діти вчаться розповідати про свою сім'ю, традиції, спільні свята та правила взаємодії.

Інтерактивні технології (дискусійні бесіди, дидактичні ігри, метод «Мікрофон», проблемні ситуації) сприяють розвитку уміння висловлювати власну думку, слухати інших та приймати спільні рішення. Наприклад, обговорення ситуації «Як правильно поводитися на майданчику?» формує у дітей навички морального вибору та соціально прийнятної поведінки.

Освітній підхід «Навчання у співпраці» (Cooperative Learning), за якого дошкільники працюють у малих групах для досягнення спільної мети, передбачає замість індивідуального суперництва, активну взаємодопомогу, відповідальність та обмін ідеями. Учасники вчаться чітко висловлювати думки, активно слухати та розуміти іншу точку зору. Кожен член групи має конкретну роль (наприклад: лідер, дослідник, доповідач, тайм-менеджер), що дає змогу відчути власний внесок у загальний результат. У процесі взаємодії виникають різні бачення, тому учасники опановують навички компромісу та конструктивного вирішення суперечок. Завдяки даному підходу діти виконують спільні аплікації (інші колаборативні інструменти)**,** групові завдання **(**практичні вправи або міні-проєкти).

Емоційно-ціннісний підхід ставить у центр виховання почуття та емоції дитини, що є ключовим для дошкільників. Він передбачає, що діти найкраще засвоюють правила поведінки та моральні орієнтири не через сухі повчання, а через співпереживання, емоційний відгук на вчинки героїв і власний життєвий досвід. Цей підхід спирається на формування моральних цінностей через емоції та використання історій про доброту і повагу. Дитина вчиться розпізнавати емоційний стан іншого (радість, смуток, образу) і співпереживати. Прослухавши казку, малюк «проживає» ситуацію разом із героєм, ставлячи себе на його місце (наприклад, як боляче, коли ображають, і як приємно, коли діляться). Емоції слугують внутрішнім компасом: дитина починає розрізняти «добре — погано» через власні відчуття від наслідків.

Оскільки для дошкільнят провідним видом діяльності є гра, а основою мислення – образність, казки та оповідання є найпотужнішим інструментом цього підходу. Вони емоційно захоплюють дитину та транслюють правильні моделі поведінки. Так, в терапевтичних казках головні герої (часто тваринки) стикаються з образами, діляться іграшками, допомагають старшим чи миряться після сварки. Після прочитання історії з дошкільниками обов'язково потрібно обговорити їх почуття («Як думаєш, що відчував зайчик у цій ситуації?», «Як би ти повівся на його місці?»).

Технологія доброчинності спрямована на формування у дітей емпатії, чуйності та усвідомлення важливості допомоги іншим. У контексті виховання соціальної відповідальності через акції допомоги тваринам, ця технологія передбачає комплекс практичних, емоційних та пізнавальних кроків. Зокрема, формування емпатії: розвиток у дітей здатності співчувати живим істотам, розуміти їхні потреби (голод, холод, самотність); практичну діяльність: перехід від розмов про доброту до конкретних дій (збір корму, виготовлення годівничок); залучення родини: спільна участь дітей, батьків та вихователів у благодійних ініціативах для створення єдиного виховного простору; системність: благодійність розглядається не як одноразова подія, а як корисна звичка та елемент повсякденної культури поведінки. Результатами застосування технології доброчинності є розуміння дітьми наслідків своїх дій, усвідомлення, що її дії або бездіяльність впливають на навколишній світ; розвиток просоціальної поведінки **(**зниження рівня дитячої агресії), навичок ділитися та допомагати безкорисливо; а також формування основ екологічної культури: дбайливого ставлення до природи та усвідомлення відповідальності людини за домашніх улюбленців.

STREAM-підхід передбачає цілісний, інтегрований розвиток, де дитина вивчає світ не за окремими предметами, а через практичні проєкти. Наприклад, створення казок про правила поведінки у суспільстві дозволяє дошкільникам проживати різні емоційні стани, розуміти почуття інших та розрізняти добро і зло. Діти знайомляться з базовими нормами поведінки (правила дорожнього руху, безпека в побуті, екологія) через читання, аналізують їх та вигадують власні логічні сюжети. Під час створення казки діти можуть сконструювати «розумний» світлофор із підручних матеріалів (Інженерія), запрограмувати маршрут для казкового героя (Технології), або виміряти розміри декорацій (Математика). Програючи ситуації у створеній казці, дитина без стресу засвоює, як правильно взаємодіяти з іншими, вирішувати конфлікти та дотримуватися суспільних норм.

LEGO-технологія використовує конструктор як інструмент для STREAM-освіти, розвитку логіки та соціальних навичок. Вона базується на принципі «навчання через гру», дозволяючи дітям засвоювати складні концепції, створювати власні моделі та експериментувати. Під час збирання моделей за схемами або власним задумом діти тренують просторову уяву, структурно-логічне мислення та координацію рухів. Конструктор допомагає вивчати рахунок, геометричні форми, симетрію та основи механіки (від простих до моторизованих моделей). На відміну від пасивного слухання, дитина власноруч будує об'єкти реального світу і може одразу протестувати їхню міцність чи функціональність. Спільне будівництво вимагає від дітей домовлятися, ділитися деталями, слухати ідеї одне одного та знаходити компроміси. У процесі групової роботи малюки вчаться висловлювати свої думки, поважати чужу працю та контролювати емоції під час невдач чи успіхів. У команді діти можуть розподіляти ролі (наприклад, архітектор, будівельник, тестувальник), що розвиває відчуття відповідальності.

Особливого значення набувають цифрові та мультимедійні технології, які дозволяють урізноманітнити освітній процес, зробити його більш наочним та емоційно насиченим. Використання мультфільмів, інтерактивних ігор та цифрових освітніх ресурсів сприяє формуванню у дітей уявлень про правила поведінки, дружбу, взаємоповагу та громадянську відповідальність.

Отже, впровадження інноваційних підходів у процес формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку забезпечує не лише

засвоєння соціальних норм і правил, а й розвиток особистості дитини як активного, відповідального та свідомого учасника суспільного життя. Це створює підґрунтя для подальшої успішної соціалізації та громадянського становлення особистості.

Список використаних джерел

1. Артемова Л. В. Гра дошкільника: теорія і практика. Київ : Томіріс, 2002. 128 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) : нова редакція / наук. кер. А. М. Богуш ; авт. кол.: Богуш А. М., Бєлєнька Г. В., Богініч О. Л. та ін. Київ, 2021. 37 с.
3. Бех І. Д. Особистість на шляху до духовних цінностей : монографія. Київ ; Чернівці : Букрек, 2018. 320 с.
4. Гавриш Н. В. Розвиток мовлення в дошкільному дитинстві : монографія. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2009. 376 с.
5. Державний стандарт дошкільної освіти: особливості реалізації / за заг. ред. Г. В. Бєлєнької. Київ : Генеза, 2021. 208 с.
6. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості в дошкільному дитинстві : навч. посіб. Київ : Освіта, 2018. 256 с.
7. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : підручник. 3-тє вид., перероб. Київ : Академвидав, 2018. 408 с.
8. Erikson E. H. Childhood and Society. New York : W. W. Norton & Company, 1993. 445 p.

ДИТЯЧА СУБКУЛЬТУРА ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Альона Костинчук, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Науковий керівник: І.П. Рогальська-Яблонська, доктор педагогічних наук, професор
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

CHILDREN'S SUBCULTURE AS A MEANS OF SOCIALIZATION OF PRESCHOOL AGE CHILDREN

Alona Kostynchuk, master's student
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *У тезах висвітлено проблему соціалізації дітей дошкільного віку крізь призму дитячої субкультури. Розкрито сутність поняття «дитяча субкультура», охарактеризовано її основні структурні компоненти та визначено їхній вплив на соціальний розвиток особистості дошкільника. Обґрунтовано педагогічні умови ефективного використання потенціалу дитячої субкультури в освітньому середовищі закладу дошкільної освіти. Наголошено на необхідності підтримки самобутності дитячого світу як важливої умови формування соціально компетентної особистості.*

Ключові слова: *дитяча субкультура, соціалізація, дошкільний вік, дитяча спільнота, соціальна компетентність, гра, дитячий фольклор, заклад дошкільної освіти.*

Abstract. *The thesis highlights the issue of preschool children's socialization through the lens of children's subculture. The essence of the concept of "children's subculture" is revealed, its main structural components are characterized, and their influence on the social development of a preschool child's personality is determined. The pedagogical conditions for the effective use of the potential of children's subculture in the educational environment of a preschool education institution are substantiated. The necessity of supporting the uniqueness of the children's world as an important condition for the formation of a socially competent personality is emphasized.*

Keywords: *children's subculture, socialization, preschool age, children's community, social competence, play, children's folklore, preschool education institution.*